

بررسی عناصر تصویر ساز در اشعار بحتری

تألیف: دکتر فرزانه ابو آصف

زمستان ۱۳۹۵

سرشناسه : ابوآصف، فرزانه، ۱۳۵۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : بررسی عناصر تصویر ساز در اشعار بحتری / تألیف فرزانه ابوآصف.
 مشخصات نشر : تبریز: انتشارات نباتی، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۲۰۸ ص: ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.
 شابک : ۱۲۰۰۰۰ ریال ۷-۹۸-۷۲۸۱-۶۰۰-۹۷۸:

وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 موضوع : بحتری، ولید بن عبید، ۲۰۶-۲۸۴ق — نقد و تفسیر
 موضوع : طبیعت در ادبیات
 موضوع : Nature in literature:
 ر. بنده سگره : PJAr3498/5/8الف2 1395:
 رده بندی دیویی : ۸۹۲/۷۱۳۴۰۹:
 شماره کتابشناس ملی : ۴۵۳۱۱۶

بررسی عناصر تصویر ساز در اشعار بحتری

دکتر فرزانه ابوآصف

ناشر / نباتی / تیراژ: ۱۰۰۰

قطع / رقعی / چاپ اول / ۱۳۶۵

تعداد صفحه / ۲۰۸ قیمت / ۱۲۰۰۰۰ ریال

شابک / ۷-۹۸-۷۲۸۱-۶۰۰-۹۷۸

مرکز فروش: تبریز- مابین سه راه طالقانی و تربیت - مجمع

تجاری استاد شهریار زیرزمین - پلاک ۴۶

تلفن: ۳۵۵۴۷۵۱۰

مقدمه	۱۰
ساختار کتاب	۱۱
فصل اول: اوضاع سیاسی، اجتماعی و ادبی دوران بختری و نگاهی گذرا بر زندگی شخصیت و آثار او	
بخش اول: اوضاع سیاسی، اجتماعی و ادبی دوران بختری	
۱-۱-۱- اوضاع سیاسی، اجتماعی و ادبی دوران بختری	۱۴
۱-۱-۲- اغراض شعر در دوره عباسی	۲۲
بخش دوم: نگاهی گذرا بر زندگی، شخصیت و آثار بختری	
۱-۲-۱- زندگی بختری	۲۹
۲-۲-۱- شخصیت بختری	۳۲
۳-۲-۱- بختری شاعر دربار	۳۵
۴-۲-۱- ویژگی‌های شعر بختری	۳۸
۵-۲-۱- وصف ایوان مدائن	۴۱
۶-۲-۱- آثار بختری	۴۳
۱-۶-۲-۱- دیوان بختری	۴۳
۲-۶-۲-۱- حماسه بختری	۴۵
۷-۲-۱- مقایسه ابوتمام و بختری	۴۶
فصل دوم: عناصر تصویر ساز شعر بختری	
بخش اول: عناصر تصویر ساز طبیعت بی جان	
عناصر طبیعی تصویر ساز شعر بختری	۵۳
۱-۱-۲- عناصر طبیعت بی جان	۵۳
۱-۱-۱-۲- عناصر آسمانی	۵۳

- ۵۳ ۱-۱-۱-۱-۲ خورشید و کاربردهای تشبیهی آن
- ۶۷ ۱-۱-۱-۲-۲ خورشید و کاربردهای استعاری آن
- ۷۳ ۱-۱-۱-۳-۳ ماه و کاربردهای تشبیهی آن
- ۸۸ ۱-۱-۱-۴-۴ ماه و کاربردهای استعاری آن
- ۹۲ ۱-۱-۱-۵-۵ ستارگان و کاربردهای تشبیهی آنها
- ۹۹ ۱-۱-۱-۶-۶ ستارگان و کاربردهای استعاری آنها
- ۱۰۲ ۱-۱-۱-۷-۷ ستارگان و کاربردهای کنایی آنها
- ۱۰۵ ۱-۱-۱-۸-۸ آسمان و کاربردهای تشبیهی و استعاری آن
- ۱۰۷ ۱-۱-۱-۱۰-۱۰ و کاربردهای تشبیهی آن
- ۱۱۴ ۱-۱-۱-۱۱-۱۱ و کاربردهای استعاری آن
- ۱۱۶ ۱-۱-۱-۱۲-۱۲ عد و برق و کاربردهای تشبیهی آنها
- ۱۸۱ ۱-۱-۱-۱۲-۱۲ رعد و برق و استعاره ای زیبا
- ۱۹۱ ۱-۱-۱-۲-۲ عناصر طبیعی زمین
- ۱۱۹ ۱-۱-۱-۲-۲ کوه و کاربردهای تشبیهی آن
- ۱۲۳ ۱-۱-۱-۲-۲ کوه و کاربردهای استعاری آن
- ۱۲۴ ۱-۱-۱-۲-۳ کوه و کاربردی کنایی از آن
- ۱۲۵ ۱-۱-۱-۲-۴ زمین و بیابان و کاربردهای تشبیهی و استعاری آنها
- ۱۲۸ ۱-۱-۱-۲-۵ گل و گیاه و کاربردهای تشبیهی آنها
- ۱۳۴ ۱-۱-۱-۲-۶ گل و گیاه و کاربردهای استعاری آنها
- ۱۳۷ ۱-۱-۱-۲-۷ باغ و کاربردهای تشبیهی آن
- ۱۴۰ ۱-۱-۱-۲-۸ درخت و کاربردهای تشبیهی و استعاری آن
- ۱۴۱ ۱-۱-۲-۲-۲ عناصر زمانی
- ۱۴۱ ۱-۱-۲-۱-۲ شب و کاربردهای تشبیهی و استعاری آن
- ۱۴۴ ۱-۱-۲-۲-۲ فجر و سپیده صبح و کاربردهای تشبیهی و استعاری آنها
- ۱۴۸۸ ۱-۱-۲-۳-۳ فصول سال و کاربردهای تشبیهی آنها
- ۱۵۳ ۱-۱-۲-۳-۳ عناصر اربعه طبیعت

- ۱۴۵ ۱-۳-۱-۲ آب
- ۱۴۵ ۱-۳-۱-۱ آب (باران و سیل و کاربردهای تشبیهی آنها)
- ۱۶۰ ۱-۳-۱-۲ آب (دریا و کاربردهای تشبیهی آن)
- ۱-۳-۱-۳ آب (رود به ویژه رودهای دجله و فرات و نیل و کاربردهای تشبیهی و استعاری آنها) ۱۶۴
- ۱-۳-۲ باد و کاربردهای تشبیهی آن ۱۶۷
- ۱-۳-۳ آتش و کاربردهای تشبیهی آن ۱۶۹

بخش دوم: طبیعت جاندار

- ۲-۲ طبیعت جاندار ۱۷۱
- ۱-۲-۲ گرگ و کاربردهای تشبیهی آن ۱۷۱
- ۲-۲-۲ اسب و کاربردهای تشبیهی آن ۱۷۳
- ۳-۲-۲ شیر و کاربردهای تشبیهی و استعاری آن ۱۷۷
- ۴-۲-۲ آهو و کاربردهای تشبیهی و استعاری آن ۱۷۹
- ۵-۲-۲ گاو و گوسفند و کاربردهای استعاری آنها ۱۸۱

بخش سوم: عناصر غیر طبیعی یا معنوی

- ۳-۲ عناصر غیر طبیعی (معنوی) تصویر ساز شعر خنجر ۱۸۴
- ۱-۳-۲ دهر و روزگار و کاربردهای تشبیهی و استعاری آن ۱۸۴
- ۲-۳-۲ مرگ و کاربردهای تشبیهی و استعاری آن ۱۹۳
- نتیجه ۲۰۰
- فهرست منابع و مآخذ ۲۰۲
- نمودارها ۲۰۷

مقدمه:

طبیعت و پدیده‌های رنگارنگ آن، از جمله موضوعات و دست مایه‌هایی است که شاعران قدیم و جدید به آن توجه داشته‌اند و از آن متأثر شده‌اند؛ و این تأثیر را در اشعار خود به صورت عناصر خیال یعنی تشبیه، استعاره، مجاز و کنایه نشان داده‌اند. بحتری به زیبایی هرچه تمام‌تر از ظرفیت تصویر سازی با عناصر طبیعت در شعر خود بهره برده که این ویژگی، باعث ستاز شدن شعر او شده و اهمیت پرداختن به این موضوع را دوچندان کرده است.

در نگارش این کتاب، نخست به معرفی اوضاع سیاسی و اجتماعی و ادبی عصر عباسی و نیاز رندگانه شاعر پرداخته شده است؛ سپس، تصاویر ساخته شده با عناصر طبیعت مورد بررسی قرار گرفته است.

سعی در این کتاب بر آن بوده است که با سادگی عناصر طبیعت در تصویر سازی شعر بحتری مشخص شود. لذا از منظر چهار عنصر سازنده علم بیان، «تشبیه، استعاره، مجاز عقلی و کنایه» به بررسی تجلّی عناصر طبیعت در شعر بحتری پرداخته شده است. و برای این منظور، نمونه‌ای طبیعی به کار رفته در شعر بحتری، در چهار مقوله عناصر آسمانی، عناصر زمینی (مکانی و غیر مکانی)، عناصر زمانی و عناصر اربعه دسته بندی شده است.

در این کتاب، در بحث عناصر آسمانی، به بررسی موضوعاتی چون خورشید و ماه و ستارگان و در بحث عناصر زمینی مکانی به بررسی موضوعاتی چون جمادات و نباتات و در بحث از عناصر زمانی، به بررسی موضوعاتی چون اوقات (صبح و شب) و فصول (بهار و نوروز) و در بحث

عناصر اربعه، علاوه بر خود عناصر اربعه، به هر عنصر طبیعی که زیر گروه آنها قرار گرفته است پرداخته شده است. و با توجه به گستردگی موضوع و کثرت اشعار، از ذکر آن دسته از بیت هایی که سهم کمتری در تصویر سازی داشته اند، اجتناب شده است.

طبیعت و اهتمام به آن در شعر دوره عباسی، به ویژه در اشعار بحتری نمود بیشتری پیدا کرده است. بحتری شاعر عربی الأصل و از قبیله طي بود و در میان آنان پرورش یافت و چندین سال شاگرد ابوتمام طائي بود و از وی بهام ما گرفت. أغراض شعری وی شامل مدح، رثا، فخر و عتاب است. از جمله ویژگی های وصف بحتری دقت ملاحظه و تأمل فکری و استفاده از صور بلاغی می باشد. وی در توصیف طبیعت از صنعت تشخیص و تشبیه، بیشترین بهره را جسته است.

ساختار کتاب:

کتاب حاضر از دو فصل تشکیل شده است. در فصل اول به طور مختصر، به اوضاع سیاسی و اجتماعی راجع عصر عباسی و زندگی بحتری، شاعر شهیر عصر عباسی و آثار این وی پرداخته شده است. در فصل دوم که از سه بخش تشکیل یافته، ابتدا بررسی عناصر طبیعی غیر جاندار تصویر ساز در شعر بحتری و در بخش های بعدی، بررسی عناصر طبیعی جاندار تصویر ساز در شعر بحتری و عناصر معنوی به طور مفصل پرداخته شده است؛ و برای هر مضمون، نمونه شعری از شاعر آورده و سپس به تحلیل این اشعار پرداخته ایم.

دکتر فرزانه ابو آصف